

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

ВАСИЛЬЧЕНКО ЗОЯ МИКОЛАЇВНА

**БЮДЖЕТНІ МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ
І СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В ДЕРЖАВІ**

Спеціальність 08.04.02. - Державні фінанси і податки

**А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Київ - 1995

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00755010 (I)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

ВАСИЛЬЧЕНКО ЗОЯ МИКОЛАЇВНА

**БЮДЖЕТНІ МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ
І СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В ДЕРЖАВІ**

Спеціальність 08.04.02. - Державні фінанси і податки

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1995

Дисертація є рукопис

Роботу виконано на кафедрі фінансів,
грошового обігу та кредиту
Національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник - доктор економічних наук,
професор **ВАСИЛИК О.Д.**

Офіційні опоненти - доктор економічних наук,
професор **СИВУЛЬСЬКИЙ М.І.**,

кандидат економічних наук,
доцент **ОПАРІН В. М.**

Провідна установа - Науково-дослідний фінансовий
інститут при Міністерстві фінансів України

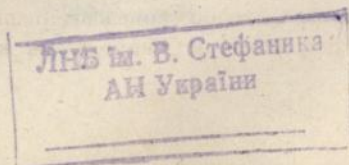
Захист дисертації відбудеться "25" листопада 1995р.
о "14" год. на засіданні спеціалізованої Вченої Ради
Д.01.53.03. при Київському державному економічному універ-
ситеті за адресою: 252057, м.Київ, пр. Перемоги, 54/1,
ауд.214.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київсь-
кого державного економічного університету.

Автореферат розіслано "24" листопада 1995р.

Вчений секретар
спеціалізованої Ради,
кандидат економічних наук,
доцент

А.М. ПОДДЕРЬОГІН

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах переходу України до ринкових методів господарювання змінюються функції державного бюджету і бюджетної системи в цілому. Існують різні погляди на роль бюджету в державі з економікою перехідного періоду. Проте жодна країна світу не досягла економічної могутності, не створивши стабільної бюджетної системи.

За останні роки відбулися радикальні зміни в економіці України: докорінна перебудова грошово-кредитної сфери, приватизація державного сектору, лібералізація цін внутрішнього ринку та зовнішньоекономічної діяльності. Це зумовило постійний пошук шляхів підвищення ефективності функціонування державного бюджету. Кожний крок - будь-то створення правової бази ринкових відносин, роздержавлення власності чи формування бюджетних ресурсів держави - супроводжується не тільки організаційними складнощами, але й глибоким пересмисленням напрямків розвитку економіки, появою нового відношення до багатьох категорій і процесів. Тому практика використання бюджету, бюджетного механізму і бюджетної системи в нових ринкових умовах ще не завершена в повній мірі, що обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами.

Об'єктивні фактори пов'язані з тим, що держава, в силу надзвичайних обставин, вимушена взяти на себе величезну функцію перерозподілу ВВП через бюджетну систему, що породжує ряд економічно необґрунтованих явищ. З іншого боку - доходи бюджету по окремих статтях завищені, не відповідають реальній величині фінансових ресурсів, що створені в державі.

Таке положення склалося не випадково, воно має свою суб'єктивну першопричину. Існуюча система бюджетного планування і прогнозування не має чіткої схеми розробки його показників на всіх рівнях управління державою.

Незважаючи на важливість змін, що відбуваються у бюджетній сфері, у вітчизняній науковій літературі - це малодосліджена область. І хоча вказаним проблемам присвячені наукові праці В.Л.Андрющенка, С.А.Буквинського, О.Д.Василика, А.С.Гальчинського, В.М.Геєця, А.І.Даниленка, О.Д.Заруби, І.І.Лукінова, А.М.Мороза, В.Ф.Пинзеника, М.І.Савлука, М.І.Сивульського, В.М.Суторміної, В.М.Федосова, А.А.Чухна,

В.В.Шокуна та ін., в той же час недостатньо розкриті принципи формування державного бюджету та функціонування бюджетної системи України як єдиного цілого в умовах переходу до ринкової економіки.

Виходячи із ступеня наукової проробленості зазначених проблем і реальних потреб практики, визначено мету та основні завдання дослідження.

Головною метою дисертаційної роботи є комплексне теоретичне і практичне вивчення бюджетних методів регулювання економічних і соціальних процесів в державі з економікою перехідного періоду і розробка практичних рекомендацій по вдосконаленню діючого порядку формування, розподілу та використання бюджетних ресурсів.

У відповідності із поставленою метою визначені конкретні завдання дослідження:

- розглянути економічну природу бюджету і визначити роль бюджету в умовах економіки перехідного періоду;
- дослідити структуру бюджетного механізму і сформулювати основні принципи його функціонування;
- здійснити порівняльний аналіз бюджетної системи України з бюджетними системами розвинутих зарубіжних країн та визначити напрями її розвитку;
- дослідити діючу систему платежів до бюджету юридичних осіб та можливі шляхи її вдосконалення;
- проаналізувати вплив податків і зборів з фізичних осіб на матеріальний рівень життя населення;
- дати загальну оцінку економічної ефективності бюджетних видатків;
- розглянути бюджетні видатки як метод регулювання пропорцій і темпів розвитку економіки;
- здійснити аналіз бюджетного забезпечення основних державних соціальних програм.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні питання бюджетних відносин, що складаються в процесі формування, розподілу і використання бюджетних ресурсів у відповідності з реальними економічними потребами ринкового господарства.

Об'єктом дослідження виступає державний бюджет, бюджетна система України та механізм їх функціонування в умовах економіки перехідного періоду.

Методологічну основу роботи складають теоретичні дослідження бюджетного процесу вітчизняними та зарубіжними економістами, законодавчі акти України, що регулюють порядок функціонування її бюджетної системи, документи статистичних органів, а також інші матеріали, що відображають різні аспекти бюджетного планування і прогнозування.

У процесі дослідження використовуються методи структурного і системного, порівняльного і факторного аналізу, які ґрунтуються на застосуванні економіко-статистичних методів оцінки первинного матеріалу.

Наукова новизна. Проведено комплексне дослідження теоретичних основ бюджетного планування і прогнозування в умовах становлення ринкових відносин.

Досліджена область бюджетних відносин, що має свою багаторівневу структуру і складну систему взаємозв'язків. Це послужило основою для визначення місця і призначення державного бюджету як основного інструменту державного впливу на економічні і соціальні процеси в країні.

Положення роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у наступному:

- досліджено суть і роль державного бюджету в країні з економікою перехідного періоду, запропоновано схеми бюджетного механізму і бюджетного процесу та визначено основні принципи їх функціонування;
- узагальнено позитивний досвід країн з розвинутими ринковими відносинами по складанню, затвердженню і виконанню бюджету з метою його впровадження в умовах України;
- дано оцінку економічної ефективності діючих методів по формуванню доходної та витратної частини бюджету;
- запропоновано нові підходи у виборі організаційних форм управління бюджетним процесом, що є необхідною умовою ефективного функціонування самого бюджету;
- здійснено аналіз впливу бюджетних показників на темпи і пропорції розвитку економіки і рівень життя населення;
- розглянуто основні недоліки існуючої системи оподаткування та запропоновано шляхи їх усунення, обґрунтовано концептуальну основу сучасної податкової системи України з урахуванням тенденцій еволюції податкових систем світу;
- розроблено методологічні принципи якісної оцінки ефек-

тивності бюджетних інвестицій та запропоновано рекомендації щодо їх впровадження в процес управління бюджетними видатками.

Практичне значення роботи полягає в обґрунтуванні конкретних пропозицій по вдосконаленню діючого порядку формування, розподілу і використання бюджетних ресурсів.

Основні положення роботи можуть мати практичне значення для вдосконалення бюджетної системи України і подальшого її пристосування до нових форм і методів господарювання, що у найбільшій мірі відповідають вимогам ринкової економіки. Це може бути досягнуто шляхом впровадження розроблених рекомендацій в практичну діяльність відповідних установ; що безпосередньо приймають участь в процесі бюджетного планування і прогнозування.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення і практичні пропозиції дисертаційного дослідження опубліковані автором у Віснику Київського університету імені Тараса Шевченка, серія "Економіка" за 1994-95 рр. У цілому за результатами проведеного дослідження опубліковано п'ять робіт загальним обсягом 3.5 друк.арк.

Основні положення дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на науковій конференції професорсько-викладацького складу економічного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка 26-29 квітня 1994 р. та науково-практичній конференції "Податки в Україні: теорія і практика" 31 травня-1 червня 1995 р., м.Луцьк.

Результати роботи знайшли відображення у наукових звітах по темі ДКНТ України "Принципи побудови бюджетної системи України", шифр 08.05.01/033А-95/, яка виконується на кафедрі фінансів, грошового обігу і кредиту економічного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка.

Окремі теоретичні концепції роботи використані в учбовому процесі з курсу "Фінанси України" на економічному факультеті Київського університету імені Тараса Шевченка.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох глав, висновків, списку літератури і додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається мета, основні завдання роботи, предмет, об'єкт та методологічна основа дослідження, а також наукова новизна

і практичне значення роботи.

У першій главі розглянуто теоретичні аспекти суті і ролі бюджету в країні з економікою перехідного періоду, а також особливості механізму функціонування бюджету та бюджетної системи.

У другій главі досліджено діючий порядок внесення податків і платежів до бюджету юридичних осіб та наведені шляхи його вдосконалення, а також проаналізовано вплив податків і зборів з фізичних осіб на матеріальний рівень життя населення.

У третій главі здійснено загальну оцінку економічної ефективності бюджетних видатків та розглянуто їх можливості по врегулюванню пропорцій і темпів розвитку економіки, а також проведено аналіз бюджетного забезпечення основних державних соціальних програм.

У висновках сформульовано основні результати і пропозиції, що впливають з проведеного дослідження.

2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Вирішення основних завдань роботи, встановлених метою дисертаційного дослідження, здійснено на основі розробки наступних груп проблем.

Перша низка проблем, розглянутих у дисертації, пов'язана з визначенням суті та призначення державного бюджету в країні з економікою перехідного періоду. Дослідження вказаних проблем дозволило зробити певні теоретичні висновки, що можуть складати основу правильного розуміння економічної природи та особливостей функціонування бюджету.

В числі таких висновків можна виділити наступні. Центральною ланкою державних фінансів будь-якої країни є бюджет, зміст якого найбільш точно може бути розкритий через його функції: розподільчу, контрольну, регулюючу та стимулюючу. В науковій літературі радянського періоду не існувало єдності думок у питаннях про функції бюджету. Слід зазначити, що ця категорія залишається малодослідженою серед українських вчених до сих пір. Зміст функцій, їх направленість, характер реалізації зазнали принципових змін у період переходу від

економіки з командно-адміністративною системою управління до ринкових методів господарювання. З цих позицій досліджується роль бюджету, як основного інструменту державного впливу на економічні і соціальні процеси в Україні. Разом з тим, ефективне використання бюджету в якості такого дієвого інструменту можливе лише за умови успішного функціонування бюджетного механізму.

В роботі дається визначення бюджетного механізму та пропонується його функціональна схема. Кожному елементу цієї схеми притаманні свої особливості, але незважаючи на відносну самостійність вони функціонують як єдине ціле. Серед них немає таких, котрими можна було б знехтувати чи застосувати помимо зв'язку з іншими частинами. Разом з тим деякі складові бюджетного механізму автором визначаються як вихідні. Такими представляються способи (методи) кількісного визначення коштів, що відраховуються в бюджет і використовуються з нього. Саме за їх допомогою приводяться в рух внутрішні структурні елементи бюджетного механізму: визначаються розміри платежів до бюджету, обсяги бюджетного фінансування, обраховуються фінансові ресурси, що перерозподіляються між окремими видами бюджетів. Виконання таких робіт, з точки зору автора, складає зміст процесу бюджетного планування, функціональна схема якого міститься в роботі.

Аналіз статистичних даних по перерозподілу через бюджетну систему України частки валового внутрішнього продукту і національного доходу за останні роки, дозволив автору зробити слідуючі висновки.

Перший - в силу складності перехідного періоду в економіці держава вимушена взяти на себе величезну функцію перерозподілу державних коштів, щоб досягти найближчим часом відчутних зрушень в суспільному виробництві, з подальшою відмовою від нерациональних меж перерозподілу.

Другий - доходи бюджету по окремих статтях штучно завищені, не відповідають реальній величині фінансових ресурсів, що створені в державі. В зв'язку з цим в роботі обґрунтовується необхідність удосконалення методики і методології обрахування узагальнюючих економічних показників на державному рівні.

Серед елементів схеми процесу бюджетного планування

особлива увага приділяється блоку "створення системи надходжень". Під "системою надходжень" в контексті роботи розуміються всі джерела коштів, які державна влада використовує для формування загальнодержавного бюджету. Серед головних її характеристик визначаються наступні:

- надходження повинні бути з багатьох різноманітних джерел з метою диверсифікації ризику недоотримання коштів з погіршенням стану економіки;

- надходження повинні зростати пропорційно з ростом асигнувань із бюджету; дотримання останнього гарантуватиме збалансованість бюджету за будь-яких умов в державі;

- система надходжень повинна бути прогнозованою і стійкою; в свою чергу це потребує застосування автоматизованих систем збирання інформації, сучасних комп'ютерних технологій, створення інформаційних баз і банків даних.

Дослідження показали, що основними джерелами бюджетних надходжень в Україні сьогодні є: прибуток різних галузей економіки, прямі і посередні податки, відрахування в централизовані фонди.

Процедура підготовки та затвердження бюджету в нашій країні ще далека від загальноприйнятих міжнародних стандартів. На думку автора, однією із причин цього є недосконалість методик обчислення бюджетних норм і нормативів доходів та видатків, що складають зміст одного із блоків запропонованої схеми бюджетного механізму.

Вирішення цієї проблеми пов'язане з рядом організаційних і методологічних труднощів. Насамперед, бюджетні норми носять синтетичний характер. А значить, на їх абсолютну величину впливає безліч факторів, які необхідно враховувати при розробці. В свою чергу, не відпрацьовані методи коригування норм в залежності від зміни факторів в кожному конкретному періоді часу, методики оптимізації вибору розрахункового показника і форми його застосування на практиці.

Бюджетні стимули, направлені на своєчасне і повне надходження коштів у централизованний фонд держави, найбільш економне та ефективне використання бюджетних асигнувань, розглядаються в роботі як складова частина бюджетного механізму. Досліджено, що матеріальне заохочення як одна із сто-

рін стимулювання в бюджетному механізмі розвинуте досить слабо.

В роботі проводиться відмінність між стимулами, направленими на створення і використання бюджетного фонду держави та бюджетними стимулами розвитку економіки. Як стверджується, перші засновані на спеціальній системі заохочувальних мір і санкцій, спрямованих на закріплення бюджетної дисципліни, другі пов'язані із перетворенням конкретних видів бюджетних доходів і видатків у стимули розвитку суспільного виробництва, підвищення його ефективності. Причому, платежі до бюджету і показники бюджетного фінансування тільки тоді можуть перетворитися в економічні стимули, якщо методи мобілізації, напрямки і порядок використання бюджетних коштів будуть ув'язані з інтересами суб'єктів господарювання.

В умовах економічної кризи, яку зараз переживає наша держава, правове врегулювання її фінансової діяльності має великий потенціал позитивного впливу на суспільні відносини. Зокрема, успішному функціонуванню бюджетного механізму сприяє бюджетне право, регламентуюче питання по складанню, затвердженню і виконанню бюджету. Бюджетне право розглядається в роботі як складова частина бюджетного механізму.

В дисертаційній роботі доводиться необхідність удосконалення існуючого переліку облікових документів по бюджетному контролю та звітності. Насьогодні вони не повністю відображають хронологію прийняття рішень по фінансовому управлінню в державі, що заважає послідовно оптимізувати шляхи використання бюджетних коштів, підтримувати баланс бюджету.

Автор вважає, що застосування практики американських економістів, а саме: методики статистики державних фінансів (CSF) і схеми переведу статей бюджету в основні категорії CSF, змогло би послужити керівництвом для досягнення нового якісного рівня бюджетного контролю та звітності в Україні.

Ієрархічна структура бюджетної системи України будується за дворівневим принципом і наближена до бюджетних систем держав унітарного типу. В федеративних державах бюджетна система включає три ланки: державний (федеративний) бюджет, бюджети членів федерації і місцеві бюджети.

Порівняльний аналіз бюджетної системи України з бюджетними системами цих типів в країнах розвинутого ринку дозво-

лив автору визначити деякі подальші напрями її розвитку:

1) скорочення у валовому внутрішньому продукті питомої ваги ресурсів, що розподіляються через бюджетну систему;

2) забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування шляхом закріплення в законодавчому порядку доходів і видатків місцевих бюджетів;

3) забезпечення врегульованості взаємовідносин між Державним боргом та боргами місцевих бюджетів.

Друга низка проблем, розглянутих у дисертації, пов'язана з визначенням системи доходів бюджету як методу регулювання економічних і соціальних процесів в державі.

В роботі обгрунтована концептуальна основа сучасної податкової політики України з урахуванням загальних тенденцій еволюції податкових систем світу.

Виходячи з того, що процес реформування економіки України, ймовірно, буде проходити поетапно, податкова політика повинна характеризуватись етапністю у відповідності з висунутими пріоритетами, які в роботі визначаються слідуючим чином.

В період стабілізації податкова політика має бути досить жорсткою, забезпечуючи тиск на інфляційні доходи підприємств і населення. При цьому ступінь "жорсткості" може визначатися відношенням обсягу стягуваних податків до валового внутрішнього продукту. Це в певній мірі спостерігається в останні роки. Разом з тим, різке підвищення питомої ваги податків по відношенню до валового внутрішнього продукту, з нашої точки зору, небажане з таких причин.

По-перше, економічний організм "звикає" до певного обсягу і структури фінансових ресурсів, що проходять через бюджет. Тому завдання підвищення податків по відношенню до ВВП характеризується деякими західними експертами як дуже складна акція в чисто технічному плані, а також як непопулярна з політичної точки зору.

По-друге, як свідчить досвід Польщі та інших країн Східної Європи, важливо не доводити ступінь податкового тиску на підприємства до тієї межі, коли майже будь-які інвестиції, а значить, і структурна перебудова економіки стають не вигідними з податкових причин.

Що ж стосується оподаткування громадян, то виходячи з

реалій, що склалися, посилення ступеню податкового тиску на більшість населення, ймовірно, практично досягнути не можна. Зате може бути значно підвищена ступінь прогресивності оподаткування доходів фізичних осіб (в розрахунку на одного члена сім'ї).

Враховуючи найбільш виразні недоліки бюджетної політики в минулому, сформовано оптимальну, з точки зору автора, структуру податкової системи України. Вона повинна включати наступні обов'язкові платежі:

а) на загальнодержавному рівні: акцизний збір, податок з продаж, загальнодержавний податок з прибутку, податок на землю, податок на воду, податок на майно і капітал юридичних та фізичних осіб;

б) до місцевих податків, що поступають у місцеві бюджети, мають відноситися: податок на прибуток усіх суб'єктів господарювання, що знаходяться на даній території, прибутковий податок з громадян, податок на надприбуток, плата за землю, інші податки, збори і обов'язкові платежі.

Досліджено склад податків і платежів до бюджету юридичних осіб та існуючий порядок внесення, що дало змогу визначити напрямки їх подальшого реформування. Вироблено ряд рекомендацій для вдосконалення процедури оподаткування прибутку підприємств різних форм власності та вказано можливі шляхи їх практичної реалізації. Якщо корпоративна форма підприємництва набуде розповсюдження в Україні, то постане проблема розробки системи оподаткування корпорацій і акціонерів. У зв'язку з цим, аналізується світова практика для визначення того, які види підприємств в Україні повинні сплачувати податок на прибуток корпорацій.

Фіскальне значення податку з корпорацій падає в усіх промислово розвинутих країнах. Він перетворюється на другорядний податок. Податкові реформи 80-х років внесли значні зміни у податок на прибуток корпорацій. По-перше, знижуються податкові ставки; по-друге, скасовуються пільги (інвестиційні кредити, регіональні пільги); по-третє, спрощуються норми оподаткування прибутку. Разом з тим, в дослідженнях відомих американських економістів стверджується, що всі спроби змінити податкову структуру за рахунок зменшення корпоративного податку знизять загальну її прогресивність.

Враховуючи різні точки зору зарубіжних спеціалістів, в роботі пропонуються можливі варіанти оподаткування підприємств зі статусом корпорацій у трьох напрямках: податки на рівні корпорацій; податки з акціонерів; податки на зарубіжних інвесторів.

На рівні корпорацій, помимо встановлених законом корпоративних податкових ставок, вкрай важливе значення для рівня прибутку, який може отримати підприємець після сплати податків, мають правила обрахування обкладених податком прибутків. Згідно цих правил, процентні платежі віднімаються при обрахуванні оподатковуваного прибутку, а дивіденди - ні. Ця ситуація призводить до так званого подвійного оподаткування дивідендів. Дивіденди виплачуються із суми прибутку після сплати податків, а потім обкладаються податком на рівні акціонерів.

Більшість країн передбачають певне звільнення від подвійного оподаткування інвестицій, фінансованих за рахунок власного капіталу. Виходячи з цього, в умовах України важливо врахувати дію таких факторів, як інвестиційні субсидії і різні методи відстрочки податкових платежів через розподільчі фонди на рівні корпорацій.

Встановлено що, на рівні акціонерів суттєву роль відіграє податок на процентний доход і дивіденди, а також на приріст вартості капіталу. Зміни таких податкових ставок можуть спонукати інвестора шукати інші форми отримання прибутку. В роботі береться до уваги той факт, що підвищення податкових ставок на приріст вартості капіталу в Сполучених Штатах Америки в зв'язку з законом 1986 року про податкову реформу спонукало компанії розподілити серед акціонерів більшу частку прибутку.

Третім рівнем оподаткування, впливаючим на процес прийняття рішень про інвестиції, визначаються податки, якими обкладаються іноземні інвестори. Багато країн здійснюють утримання податків, якими обкладаються переказувані суми з дивідендів і процентів із країни-джерела (приймаючої країни) в країну, резидентом якої є інвестор.

Автор поділяє точку зору, що податки з процентів і дивідендів можуть в деяких випадках відноситися на рахунок податкових платежів в країні базування. Вважається можливим

в умовах України притримуватися принципу резидентства також, обкладаючи податком доходи незалежно від їх походження. Однак, податковий кредит по відношенню до іноземних інвестицій потрібно обмежити розміром податкових ставок на однотипний дохід в країні, резидентом якої є інвестор.

Існування альтернативних юридичних форм підприємств вимагатиме досить високої степені гнучкості від податкової системи в Україні. Традиційні податкові системи вже пристосувались до цих явищ, даючи можливість росту проміжним формам підприємств. На основі вивчення їх досвіду в роботі пропонуються різні способи диференціації податкових ставок на прибуток вітчизняних підприємств з різними режимами товариства, яким вони наділені.

Перевага віддається модифікованому методу надання режиму товариства за рахунок об'єднаного використання двох таких правил. За першим правилом корпорації надається знижка на суму нерозподілених дивідендів. Згідно другого, корпораціям і акціонерам надається право рахувати дивіденди як виплачені, хоча насправді корпорація їх не сплачувала.

Особлива увага приділена в роботі проблемі уникнення чи хоча б пом'якшення подвійного оподаткування прибутку корпорацій.

В практиці ринкових господарств розроблені та діють два правила. Одним із них є метод подрібнення податкової ставки, у відповідності з яким розподілений прибуток обкладається податком на доходи корпорацій по меншим податковим ставкам, ніж утриманий прибуток, в граничному випадку - по нульовій ставці (тобто по тій, що підлягає вирахуванню як витрати). Другий метод - метод умовного нарахування податку, згідно якого акціонери мають отримати кредит в рахунок прибуткового податку на виплачені дивіденди.

Переваги і недоліки кожного із вказаних методів в роботі детально аналізуються. Більш прийнятним для застосування в умовах України визнається метод умовного нарахування податку.

В дисертаційному дослідженні обґрунтовується недоцільність встановлення різних податкових режимів для капіталу корпорацій різного строку вводу. Розглядається можливість зниження вартості капіталу для споживача шляхом встановлен-

ня диференційованих податкових ставок для окремих джерел прибутку.

Протягом останнього періоду часу питома вага групи непрямих податків у бюджетних доходах України невинно збільшувалася. Разом з цим, спостерігається зворотня тенденція в країнах з розвинутим ринком. Поясненням такого протиріччя може в деякій мірі послужити виконаний в роботі аналіз особливостей вирахування непрямих податків в умовах України.

Значна увага приділяється економічній суті, призначенню та порядку стягнення податку на добавлену вартість, який сьогодні перетворився в виключно фіскальний метод отримання доходів бюджету. Пропонується ряд заходів з метою спрощення складної системи його вирахування і сплати. Так, зокрема, обґрунтовується можливість встановлення достатньо ліберального початкового порогу оподаткування, нижче якого дрібні підприємства були б звільнені від сплати цього податку. По-перше, більш високий поріг оподаткування усуває масу дрібних потенційних платників, яким частіше важко вести відповідний облік, і в силу технічних причин, співробітничати з податковими органами. По-друге, більш високий поріг оподаткування дозволяє вести роботу переважно з великими підприємствами, де ризик для доходів бюджету більший і, відповідно, більша віддача від кращої якості роботи по збору податків.

Питання економічної і фінансової самостійності органів місцевої влади можуть зачепити податок на добавлену вартість, як важливе джерело доходів не тільки державного бюджету, а, можливо, й місцевих бюджетів. Досвід вивчення цієї проблеми показав, що ПДВ не завжди являється прийнятним місцевим податком. В роботі доводиться необхідність узгодження існуючих відповідних правил оподаткування із загальноприйнятими правилами в Європі. Перелік останніх законодавчо закріплений в країнах ЄС в 1993 році.

В зв'язку з лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності нашої країни виникла потреба у відповідності структури тарифів на імпорт цілому ряду характеристик. Основні із них в роботі визначаються таким чином:

- 1) імпортні тарифи можуть служити джерелом податкових доходів для зниження бюджетного дефіциту;

- 2) в умовах, коли в силу соціальних чи політичних

причин важко підвищити доходи бюджету за рахунок інших податків, тарифи можуть бути саме таким альтернативним джерелом доходів;

3) відносна простота підвищення доходів за рахунок тарифів забезпечує низькі адміністративні витрати;

4) для узгодженості змін як у внутрішній, так і зовнішній політиці, при виключних обставинах тарифи можуть надати певний захист для тих галузей, які не в змозі конкурувати з іноземними виробниками в короткостроковому плані.

Прибутковий податок з громадян посідає центральне місце серед прямих та непрямих податків, які сплачуються громадянами України. Автором досліджуються можливі шляхи реформування прибуткового податку з громадян. Аналіз теорій, згідно яких податкові ставки на прибутки громадян можуть мати як ефект заміщення, так і ефект доходу, допомагає знайти консенсус відносно того, коли надмірний перерозподіл доходів починає в значній мірі затримувати їх зростання.

Особливо актуальною для України, де спостерігається достатньо високий рівень інфляції, залишається проблема підвищення ринкової вартості капіталу, яка частіше всього розглядається як частина доходу. Успішного застосування податку на нереалізоване підвищення ринкової вартості капіталу поки що не спостерігається в жодній країні світу. В роботі приведені достатньо вагомі підстави для пом'якшення податкового режиму цього виду доходів в Україні. Поряд з цим розглядається можливість індексації шкали податкових ставок і податкових знижок з урахуванням темпів інфляції, оскільки більша частина населення, яка отримує доходи, несе на собі непомірно зростаючий податковий тягар.

Обґрунтовано пропозиції до проекту Закону про податок на нерухоме майно громадян. Вони полягають у недоцільності оподаткування доходів від збільшення ринкової вартості майна фізичних осіб на початковому етапі володіння останнім.

Третя низка проблем, розглянутих у дисертації, охоплює питання, пов'язані з оцінкою економічної ефективності бюджетних витрат та аналізом впливу показників бюджетних видатків на темпи і пропорції розвитку економіки та рівень життя населення.

Загальноприйнятими відправними положеннями є те, що дер-

жавні видатки сприяють досягненню мети економічного зростання. В роботі аналізуються спеціальні теорії росту видатків, які вказують на послідовну кореляцію між сукупними державними видатками і економічним зростанням у будь-якій країні. У результаті реформ зміниться порядок формування і використання валового внутрішнього продукту та інших макроекономічних агрегатів. Цим зумовлюється як сам рівень, так і склад державних видатків країн з перехідною економікою. Дослідження останніх повинні базуватися на глибокому вивченні макроекономічного середовища. Автором зроблено висновок, що економічне зростання в Україні залежить не стільки від загального обсягу бюджетних видатків, як від їх функціональної структури, що детально аналізується.

Прогнозні оцінки економічного і соціального розвитку України вказують на суттєве скорочення можливостей використання традиційних джерел бюджетних інвестицій. В зв'язку з цим стає надзвичайно актуальним наукове дослідження ефективності тих бюджетних інвестицій, що залишаться.

В роботі здійснюється загальна оцінка економічної ефективності бюджетних інвестицій. Для більш точної наукової достовірності результатів пропонується використовувати ряд методів якісної оцінки проектів бюджетних інвестицій. В одних із них досліджується відношення очікуваного доходу до витрат, інші - аналізують внутрішню ставку чистого доходу від проекту бюджетних інвестицій, а деякі методи покладають в основу дослідження періоду окупності державних програм.

Для підрахунку періоду окупності можна використовувати чистий дохід, що очікується від проекту і суми амортизаційних відрахувань. Маючи істотну перевагу - простоту методики, цей метод криє в собі суттєвий недолік, який полягає в тому, що в розрахунках зовсім не враховується зміна вартості грошей з часом і можливість отримувати доходи після того, як початкові інвестиції вже окупились. В силу цього сам метод не може служити мірилом прибутковості проектів.

Метод аналізу внутрішньої ставки доходу (ВСД) оцінює міру прибутковості проекту бюджетних інвестицій. Ставка, нижче якої проекти відхиляються називається граничною. Вона вираховується, виходячи з вартості фінансування та ризикованості проекту. Якщо ВСД вища граничної ставки, проект пот-

рапляє до списку рекомендованих. На практиці ці підрахунки можливо здійснити лише за допомогою комп'ютера.

Основним достоїнством методу внутрішньої ставки доходу (ВСД) вважаємо його можливість враховувати зміну вартості грошей з часом. Серед недоліків самий суттєвий той, що він не завжди дає реальну ставку доходу, що може викликати деякі проблеми в роботі з ним.

Методика чистої теперішньої вартості проекту ставить за мету найбільш точно оцінити відношення очікуваного доходу до витрат. Розмір очікуваного доходу, звичайно, залежить від правильності підбору дисконтної ставки. А на неї, в свою чергу, впливають темпи інфляції, встановлені проценти за позики і в кінцевому підсумку, сам термін тривалості проекту. Такі підрахунки здійснюються за допомогою сучасної обчислювальної техніки.

До переваг методу в роботі відносяться наступні його властивості. Перша - всі розрахунки ведуться виходячи з грошових потоків, а не з чистих доходів. Грошовий потік складається із чистого доходу і амортизації, тобто самі амортизаційні відрахування враховуються як джерело коштів. Це важливо, на наш погляд, тому, що амортизаційні відрахування не є витратами "готівки" того року, в якому нараховується знос. Друга - методика враховує зміну вартості грошей з часом. Чим більше впливає час на вартість грошей, тим вища дисконтна ставка. Третя - ухвалюючи проекти лише з позитивним значенням ЧТВ, можливо нарощувати свій капітал за рахунок цих проектів. Отже, ця методика оцінки доцільності інвестицій працює на збагачення власника проекту.

Серед недоліків методики, вважаємо за доцільне звернути увагу на наступний. У розрахунках передбачається, що дисконтна ставка незмінна на протязі всього періоду реалізації проекту. Насправді, дисконтна ставка, як і процентна, змінюється з року в рік. Можливість реінвестувати майбутні грошові потоки, майбутні процентні ставки, вартість залучення нового капіталу - все це може вплинути на дисконт. Очевидно, тут потрібно працювати в напрямку підвищення точності прогнозів щодо річних процентних ставок.

Автором проведено детальний аналіз переваг і недоліків кожного методу зокрема. Викладені теоретичні положення дали

зможу зробити висновок про те, що метод чистої теперішньої вартості (ЧТВ) проектів найбільш прийнятний для практичного застосування в умовах України.

В цілому, виконаний аналіз може послужити відповідним теоретичним ґрунтом для визнання методів якісної оцінки державних проектів і програм та їх впровадження в процес управління бюджетними видатками в нашій країні.

В роботі досліджується вплив показників бюджетних витрат на темпи і пропорції розвитку економіки. Фінансова підтримка різних галузей економіки - суттєва складова бюджетної політики будь-якої держави. Особливо важливого значення вона набуває в Україні, оскільки її народногосподарський комплекс був надмірно інтегрований в умовах союзної держави і не являв собою технічно-замкнутого економічного організму. Крім цього, структура в галузях економіки не відповідала потребам держави, а була зорієнтована на потреби союзу.

З метою визначення пріоритетних галузей економіки для фінансової підтримки з боку держави досліджуються негативні процеси відтворення виробничого апарату, що мали місце в останні роки.

Дослідження умов і порядку забезпечення кредитними ресурсами вітчизняних державних підприємств та відповідної практики державного кредитування в країнах з розвинутими ринковими відносинами дозволило обґрунтувати наступний висновок.

На сьогоднішній день можливо здійснювати державне кредитування окремих галузей економіки в трьох формах: пряме кредитування, "вторинне" і спеціальне.

Пряме кредитування може здійснюватися адміністративними відомствами, чії операції включаються до бюджету. "Вторинне" кредитування може проводитися за рахунок коштів, зібраних для задоволення суспільних потреб і переданих установам, що знаходяться у власності уряду. І, нарешті, спеціальне кредитування може здійснюватися державними фінансовими інститутами, спеціально створеними для сприяння в досягненні програмних цілей уряду.

Перші два види бюджетних витрат потрібно включати до державного бюджету, де вони в цілях адміністративного конт-

ролю можуть бути представлені валовими показниками. Операції третього типу в бюджет не обов'язково включати, однак, аналітичні звіти про такі операції необхідно включати в бюджетну документацію.

Окрім цих припущень щодо можливостей використання різних форм державного кредитування, в роботі обґрунтовується потреба у здійсненні розрахунку елементів явних дотацій, які завжди присутні в урядових програмах кредитування та їх відображенні в державному бюджеті.

На цілі державного кредитування та його обсяги впливають різні фактори, що в кінцевому підсумку визначають міру ліквідності витрачених державою коштів. Звичайно, можуть виникати сумніви у необхідності державного кредитування в існуючих сьогодні розмірах. Оскільки, їх природньо перекласти в більшій мірі на комерційні банки, приватний сектор та зарубіжних інвесторів. Але в цьому зв'язку слід відмітити, що державні позики надаються різним галузям економіки на значно м'якших умовах, ніж це робиться комерційними установами. А з боку зарубіжних інвесторів великої зацікавленості у вкладанні коштів в економіку України поки що не спостерігається. Крім того, державне кредитування відзначається більшою гнучкістю в порівнянні зі звичайними видатками. Скоротити чи збільшити розміри державних позик простіше, ніж змінити обсяги фінансування.

Бюджетна підтримка розвитку економіки у формі державного замовлення чи державного контракту сьогодні розповсюджена у всьому світі. З урахуванням такого досвіду в роботі висувається припущення про можливість трансформації значимості держзамовлення і держконтракту в сторону збільшення останнього.

Бюджетні видатки залишаються ефективним інструментом регулювання темпів і пропорцій розвитку не тільки всієї економіки держави в цілому, але й окремих її регіонів зокрема. В роботі пропонуються нові підходи до державної регіональної політики, що базуються на відповідному аналізі практичного досвіду європейських держав.

Перехід до економіки ринкового типу вимагає тимчасових заходів соціального захисту великих груп населення. Такі заходи не повинні лягати надто великим тягарем на державний

бюджет, але водночас покликані забезпечувати мінімальні гарантії для тих, хто їх потребує. Виходячи з цього, в роботі проаналізовано стан забезпечення бюджетними коштами тільки основних державних соціальних програм. Саме програма по врегулюванню ринку праці та програма соціального захисту громадян похилого віку, дітей і інвалідів, з точки зору автора, потребують сьогодні надійної підтримки з боку держави.

3. ПЕРЕЛІК ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

Основні положення дисертаційної роботи викладені автором у таких опублікованих роботах.

1. Основні напрямки реформи бюджетної системи України. // Вісник Київського університету, серія "Економіка", 1994. - В співавт. 1.2 друк.арк., авт. 0.9 друк.арк.

2. Фінансова стабілізація - необхідна умова здійснення економічних реформ. // Вісник Київського університету, серія "Економіка", 1995. - В співавт. 1 друк.арк., авт. 0.7 друк. арк.

3. Фінансові проблеми органів місцевого самоврядування та управління. // Вісник Київського університету, серія "Економіка", 1995. - В співавт. 0.8 друк.арк., авт. 0.6 друк.арк.

4. До питання про антиінфляційні заходи в Україні. К.: Дел. в ДНТБ України, N1892, Ук.93.- 0.3 друк.арк.

5. Оподаткування підприємств різних форм власності. Тези доповіді науково-практичної конференції: "Податки в Україні: теорія і практика". - 31 травня - 1 червня 1995р. - м.Луцьк.- 0.2 друк.арк.

БЮДЖЕТНЫЕ МЕТОДЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И СОЦИАЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В ГОСУДАРСТВЕ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.02 - государственные финансы и налоги. Киевский государственный экономический университет, Киев, 1995.

В работе проведено комплексное исследование теоретических основ бюджетного планирования и прогнозирования в условиях становления рыночных отношений. Это послужило основой для определения места и назначения государственного бюджета как главного инструмента государственного влияния на экономические и социальные процессы в Украине. В диссертации дано оценку экономической эффективности действующих методов по формированию доходной и расходной части бюджета. Это позволило выявить основные недостатки существующего порядка налогообложения юридических и физических лиц и предложить возможные пути их устранения. С учетом последнего в работе обоснованы концептуальные положения современной налоговой системы Украины. Анализ негативных явлений процесса воспроизводства промышленных мощностей за последние годы позволил определить в диссертации приоритетные отрасли экономики для бюджетной поддержки со стороны государства. В связи с этим разработаны методологические принципы качественной оценки эффективности бюджетных инвестиций и приведены рекомендации по их внедрению в процесс управления бюджетными расходами. В диссертации разработаны рекомендации по бюджетному обеспечению основных государственных социальных программ, перечень которых и область действия могут быть существенно оптимизированы.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, бюджетний механізм, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетне регулювання, бюджетне забезпечення, бюджетне фінансування.

BUDGET METHODS OF STATE ECONOMIC AND SOCIAL
PROCESSES REGULATION.

The dissertation is for obtaining the candidate of economy scientific degree under the specialization code 08.04.02 - State Finance And Taxes. Kyiv State Economic University. Kyiv, 1995.

The dissertation contains complex research of the theoretical basis of budget planning and forecast in conditions of forming market relations. This became the background for the definition of budget as the main instrument of the state influence on economic and social processes in Ukraine. The author estimates the economic effectiveness of existing methods of budget income and expenses formation. As a result, the main shortcomings of the present taxation procedure were revealed and conceptional basis of present Ukrainian taxation system was defined.

The author points out to the prior branches of economy to be supported by the state budget. Methodological evaluation principles of budget investments effectiveness are worked out in the dissertation. Recommendations are given on how to use these principles in the process of budget expenses management as well as propositions on budget supply of the main state social programmes, which can be substantially optimized.

Key words: budget, budget system, budget mechanism, budget income, budget expenses, budget regulation, budget security, budget finance.

Підп. до друку 22. II. 95р. Формат 60х84/16. Друк офс.

Папір друк. Обсяг друк. арк. 1,5. Тираж 100 пр. Зам. 1437

Друкарня Південно-Західної залізниці, м. Київ, вул. Лисенко, 6

452918

4B33.000
AB 33.638